

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

Қўл ёзма ҳуқуқида

УДК: 330.3 (575.1)

КАМИЛОВ ДИЛШОД ТЎЙЧИ ЎҒЛИ

**МАМЛАКАТДА ИНВЕСТИЦИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ
САМАРАДОРЛИҒИНИ ОШИРИШ**

08.00.02 – Макроиқтисодиёт

Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори
(PhD) илмий даражасини олиш учун ёзилган

ДИССЕРТАЦИЯ

Илмий раҳбар:
иқтисод фанлари номзоди,
доцент Абдурахимова С.

ТОШКЕНТ-2021

МУНДАРИЖА

	КИРИШ	3
1-боб.	МАМЛАКАТ ИНВЕСТИЦИЯЛАР САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ ИЛМИЙ-УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ	12
1.1.	Инвестицияларнинг иқтисодий ривожлантиришдаги аҳамияти ва уларнинг назарий асослари.....	12
1.2.	Мамлакат иқтисодий инвестициялар самарадорлигини оширишга таъсир кўрсатувчи омиллар.....	22
1.3.	Инвестициялардан фойдаланиш самарадорлигини оширишнинг хорижий тажрибалар қўлланиши.....	32
	Биринчи боб бўйича хулосалар.....	42
2-боб.	МАМЛАКАТ ИҚТИСОДИЁТИДА АСОСИЙ КАПИТАЛГА ИНВЕСТИЦИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ҲОЗИРГИ ҲОЛАТИ ВА ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	44
2.1.	Инвестиция сиёсатининг барқарорлигини таъминлашда институционал асосларнинг ҳолати.....	44
2.2.	Мамлакат иқтисодий инвестициялар жалб этишнинг ҳозирги ҳолати ва унинг тенденциялари.....	53
2.3.	Инвестициялар қўламини кенгайтиришда эркин иқтисодий зоналар фаолиятини такомиллаштириш ва самарадорлигини баҳолаш.....	67
	Иккинчи боб бўйича хулоса.....	75
3-боб.	МАМЛАКАТДА ИНВЕСТИЦИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ Йўналишларини ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ	77
3.1.	Инвестицион самарадорликни шакллантириш бўйича ташкилий-иқтисодий механизлари.....	77
3.2.	Мамлакатда инвестиция сиёсатини юриштиришнинг иқтисодий ўсишга таъсирини баҳолаш усулини такомиллаштириш.....	89
3.3.	Мамлакат инвестиция стратегияси ва ундан самарали фойдаланиш йўналишларини такомиллаштириш истиқболлари.....	101
	Учинчи боб бўйича хулоса.....	114
	ХУЛОСА	115
	ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ	119
	ИЛОВАЛАР	126

Кириш

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Жаҳонда хорижий инвестициялар ҳажми, сифати, қулай шартлардан фойдаланиш борасида ривожланган мамлакатларда йилдан-йилга инвестициялар самарадорлигини оширишга хизмат қиладиган инновацион инструментларнинг турли кўринишлари яратиб келинмоқда. Шунга қарамай, тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар 34 фоизга қисқариб, 528,2 миллиард долларни ташкил этди, чунки янги иш ўринлари яратиш 41 фоизга камайиб, 1,4 миллионга тушди. 2020 йилда инвестицияларнинг глобал оқими учдан бир қисмга пасайиб, 1 трлн долларга тушиб, ўн йил аввалги жаҳон молиявий инқирозидан кейин эришилган энг ёмон даражадан ҳам анча паст бўлди¹. Бу эса ўз навбатида, инвестиция сиёсати тўғри олиб борилишини ва инвестициялардан самарали фойдаланиш йўллари оптималлаштиришда унинг замонавий хусусиятларини етарли даражада ҳисобга олинишини талаб этади.

Жаҳон банкининг ярим йиллик глобал иқтисодий истиқболлари бўйича прогнозларида 2021 йилга мўлжалланган глобал иқтисодий истиқболда кўтарилишни талаб қиладиган йўналиш назарда тутилган бўлса-да, савдо ва бошқа сиёсат билан боғлиқ тахминларни ҳисобга олган ҳолда прогноз атрофида юқори даражадаги ноаниқликлар мавжуд². Савдо ва сармоялар босқичма-босқич тикланиб бораётгани сабабли, глобал ўсиш 2020 йил 2,5 фоизга, 2019 йилдаги тахминий 2,4 фоиздан кичик кўрсаткичга кўтарилди. Ривожланаётган бозор ва иқтисодиёт ўсишини 2021 йилда ўтган йилги 3,5 фоиздан 4,1 фоизгача тезлаштириши кутилмоқда³. Бироқ, бу тезлашиш кенг миқёсли бўлмай, балки чуқур таназуллар ёки кескин пасайишлардан сўнг барқарорлашаётган бир нечта йирик ривожланган ва ривожланаётган мамлакатлар иқтисодиётида инвестициялардан самарали фойдаланиш

¹ The FDI Report 2021 // Global greenfield investment trends. <https://fdi-report-2021.fdiintelligence.com>.

² January 2020 Global Economic Prospects: Slow growth, policy challenges.

³ World Bank. 2020. Global Economic Prospects, January 2020: Slow Growth, Policy Challenges. Washington, DC: World Bank. DOI: 10.1596/978-1-4648-1468-6.

ҳолатидан келиб чиқиши кутилмоқда. Ҳозирги кунда ушбу соҳа доирасида жаҳоннинг турли илмий марказлари, олим ва мутахассислари томонидан инвестициялар самарадорлигини оширишнинг мақбул механизмини излаб топиш, фавқулодда юз берадиган ҳолатлар ва хатарларни олдиндан аниқлаш бўйича илмий тадқиқот ишлари амалга оширилмоқда.

Ўзбекистон Республикасида иқтисодиётнинг устувор тармоқларини ривожлантириш учун инвестицияларни жалб қилиш сиёсати – мавжуд маблағлардан, вақт ва имкониятлардан тўғри фойдаланиш, мамлакат иқтисодиётини юксалтириш, унинг жаҳон иқтисодий тизимига интеграциялашувини рағбатлантириш йўли билан инвестицияларни фаол жалб қилишга ва улардан оқилона фойдаланишга қаратилган бўлиб, бу борада 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида⁴ «инвестиция муҳитини такомиллаштириш, мамлакат иқтисодиёти тармоқлари ва ҳудудларига хорижий, энг аввало, тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни фаол жалб қилиш» вазифаси белгилаб берилган.

Мазкур илмий-тадқиқот иши Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ-4947-сонли, 2019 йил 28 январдаги «Инвестиция ва ташқи савдо соҳасида бошқарув тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармонлари, 2017 йил 15 мартдаги «Инвестиция лойиҳаларининг лойиҳа олди ҳужжатларини ишлаб чиқиш сифатини ошириш тўғрисида»ги ПҚ-2836-сонли, 2019 йил 29 апрелдаги «Республика иқтисодиётига тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилиш механизмларини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида», ПҚ-4300-сонли, 2020 йил 29 декабрдаги «Ўзбекистон Республикасининг 2021-2023 йилларга

⁴Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги 4947-сонли фармонининг 1-илоvasи «2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси». // Lex.uz.